

УДК 327.56 + 327.7 (6-011 + 6-013)

КОНФЛІКТИ В ДАРФУРІ ТА ПІВДЕННОМУ КОРДОФАНІ: ЧИ БУВ ГЕНОЦИД?

Черкас Б. О.

аспірант Кафедри країнознавства

Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття висвітлює питання визнання Сполученими Штатами Америки подій у Дарфурі геноцидом. Аналізуються підстави такого рішення, а також його наслідки. Проводяться паралелі із нинішньою ситуацією в іншій гарячій точці Судану – в Південному Кордофані.

Стаття освещает вопросы признания Соединенными Штатами Америки событий в Дарфуре геноцидом. Анализируются основания такого решения, а также его последствия. Проводятся параллели с нынешней ситуацией в другой горячей точке Судана - Южном Кордофане.

This article highlights the issue of recognition by the United States of America events in Darfur as genocide. The reasons for this decision and its consequences are analyzed. A parallel with the current situation in Sudan's another hot spot, South Kordofan, are carried out.

Ключові слова: Судан, Дарфур, Південний Кордофан, США, Руанда, К. Пауелл, ООН, геноцид.

У вересні 2004 року тодішній держсекретар США Колін Пауелл, став першим американським посадовцем, який став застосовувати термін “геноцид” відносно конфлікту в Дарфурі. Незважаючи на ретельне розслідування звірств в Дарфурі, позиція Пауелла базувалася на непереконливих даних. Тепер же, недавно розсекречений меморандум Держдепартаменту проливає додаткове світло на причини, що змусили Пауелла трактувати події в Дарфурі не інакше як геноцидом.

Палата представників і Сенат зробили власні висновки з цього питання на півроку раніше. У спільній резолюції Конгрес вирішив, що звірства, вчинені щодо неарабських груп з боку суданського уряду і підконтрольних йому сил міліції в західному регіоні Судану – Дарфурі, дійсно, є геноцидом. Це був не перший раз, коли Конгрес США звинуватив уряд Судану в геноциді. Тієї ж позиції американські парламентарі дотримувалися і в 1999 р. по відношенню до дій уряду Судану під час жорстокої війни на півдні країни, які призвели до загибелі близько 2 мільйонів осіб.

Однак, К. Пауелл першим серед представників американської виконавчої влади використав термін “геноцид” щодо довготривалого конфлікту в Дарфурі. Зокрема, він сказав наступне: “Коли ми проаналізували дані, підготовлені нашою командою, а також іншу інформацію, що є в наявності в Державному департаменті, ми прийшли до висновку, що в Дарфурі був здійснений геноцид, і що уряд Судану та джанджавіди несуть за це відповідальність, і геноцид все ще може мати місце” [1].

До цього моменту, К. Пауелл старанно уникав запитання журналістів про те чи справді в Дарфурі мав місце геноцид. Держсекретар США довго очікував результатів розслідування, в якому його співробітники сподівалися навести “чіткі докази” того, що насправді відбулося в Дарфурі і яким чином ці події кваліфікувати.

Розслідування Держдепартаменту, в першу чергу, було дітищем помічниці К. Пауелл Лорн Крейнер (Lorne Craner), у якому брали участь 24 незалежних експертів, які опитували біженців, що втекли до кордону з Чадом. Необхідно відзначити дуже важливу обставину, що суттєво вплинула на поспішність рішення держсекретаря про оголошення подій, що відбувалися в Дарфурі геноцидом. На той час, а мова йде про 2004 рік, переважна частина американських дипломатів та експертів з міжнародних відносин перебували під впливом масових вбивств в Руанді, що сталися десятьма роками раніше. Тоді у 1994 р. за 100 днів було вбито більше мільйона людей, переважно тутсі та поміркованих гуту [2, 22].

Ребекка Гамільтон у своїй статті у часописі “The Atlantic” наводить спогади Л. Крейнер про пошук позиції зовнішньополітичного відомства США щодо Дарфуру. З її слів К. Пауелл тоді в розмові з нею сказав, що “не буде ще однієї Руанди”. Сам Пауелл не пам’ятає про це. Натомість, Л. Крейнер упевнена, що Держсекретар США точно знав, про що він казав і в якому контексті, оскільки на той час він саме закінчив читати книгу Саманти Пауер “Проблема з пекла: Америка й ера геноциду”, за яку вона отримала Пулітцерівську премію. С. Пауер, котра згодом стала радником президента Обами, у своїй праці наводить приклад, коли адміністрація Клінтона осоромилася, будь-як уникаючи використання слова “геноцид”, у той час як у Руанді в 1994 році гинули щодня 10 тис. людей і загалом було винищено більше мільйона тутсі та поміркованих гуту [1].

Про заборону адміністрацією Клінтона вживання терміну “геноцид” стало відомо на брифінгу, що був зібраний управлінням міністра оборони. Як стало відомо з розсекречених архівів національної безпеки США, тоді, в середині травня 1994 р., юристи державного департаменту були стурбовані тим, що визнання геноциду в Руанді може зобов’язати адміністрацію Клінтона до активних дій з припинення масових убивств.

Побоювання американських юристів впливають з Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 1948 року. Стаття 1 Конвенції покладає обов'язок на сторони, що приєдналися, в тому числі і США, які ратифікували цей документ вживати заходів попередження та покарання за геноцид [3].

Однак, в результаті катастрофічної військової операції в Сомалі, не було жодного бажання навіть відкрити обговорення про можливу участь американських військовослужбовців в іншій африканській країні. Більше того, "ефект падіння Чорного Яструба" й досі глибоко сидить в пам'яті переважної більшості американців [4].

Таким чином, незважаючи на очевидні та незаперечні дані, американські офіційні особи в той час відмовилися трактувати події в Руанді геноцидом. Безперечно, дипломатія США вже не могла в майбутньому допустити чергового подібного зовнішньополітичного провалу та сорому. Можливо, саме тому, виходячи з помилок минулого, реакція Сполучених Штатів у випадку з подіями в Дарфурі була поспішною та не надто обдуманною. Тим паче, відносини офіційного Вашингтона з суданською владою тривалий час були і залишаються дуже напруженими. Тобто, ситуація сама просилася до прийняття єдиного рішення, і на цей раз адміністрація Буша зіграла на випередження.

Тож у березні 2004 р., коли масові звірства в Дарфурі із запізненням привернули до себе увагу провідних ЗМІ, Л. Крейнер ухвалила рішення розпочати розслідування подій на заході Судану. Через п'ять місяців доповідь була підготовлена. Проте, Вільям Тафт IV (William Taft IV), юридичний радник К. Пауелла, дав висновок дослідженню так, що можна трактувати події і так, і інакше. Іншими словами, незважаючи на достатній час та наявні можливості для пошуку всіх необхідних доказів геноциду в Дарфурі, беззаперечних свідчень цьому знайдено не було [1].

Згідно з В. Тафтом, не було ніякого сумніву, що велика кількість біженців, масові вбивства, зґвалтування, знищення предметів, необхідних для підтримання життєдіяльності неарабського населення Дарфуру можна вважати актами геноциду. Складність полягала в тому, що не існувало достатньо доказів, щоб також довести, ці дії були вчинені з конкретним наміром знищити неарабські етнічні спільноти, такі як фури, загава та массаліт. Дарфур потрапив в категорію ситуацій, коли конкретні наміри було важко точно визначити, та ще й в реальному часі.

За словами К. Пауелла, він не мав консультацій з цього приводу із президентом США Дж. Бушем, а лише сказав йому про намір оголосити про своє рішення. При цьому, Дж. Буш не чинив спроб переконати держсекретаря у зворотному, тільки дав розпорядження повідомити радника з питань національної безпеки Кондолізу Райс і ряд інших державних органів влади, щоб вони були обізнані [1]. Отже, виглядає так, що К. Пауелл самотужки прийняв ініціативу оголосити події в Дарфурі геноцидом, незважаючи на непереконливість доказової бази. Більше того, на засіданні Комітету з закордонних справ Сенату США К. Пауелл переконливо доводив, що в Дарфурі справді відбувся геноцид.

Нещодавно було розсекречено меморандум від 25 червня 2004 р., написаний В. Тафтом до заступника Пауелла. Юридичний радник, посилаючись на статтю 1 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, доводить до відома держсекретаря, що "прийняття рішення, що геноцид стався в Дарфурі не матиме юридичних, на відміну від моральних і політичних, наслідків для Сполучених Штатів" [5, 3].

Нижче в меморандумі дається пояснення, що Держдепартамент США відкинув "експансивне читання статті 1 Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього, що накладає юридичні зобов'язання на всіх Договірних Сторін вжити особливі заходи, щоб запобігти геноциду" [5, 3].

На думку авторів меморандуму, рішення про визнання геноциду в Дарфурі може "подіяти в якості стимулу для міжнародного співтовариства із закликом вжити негайних, в тому числі, силових дій у відповідь на продовження масових звірств" [5, 3]. К. Пауелл вчинив саме таким чином, сподіваючись, що, використавши слово "геноцид", він підштовхне інші країни в РБ ООН до активних дій. Це мало б виглядати благородною метою на тлі війни з тероризмом на Близькому Сході. Проте, врешті-решт, стратегія Пауелла щодо використання терміну "геноцид" для стимулювання інших країн до активних дій в Дарфурі не виправдала себе, оскільки міжнародна спільнота зайняла більш стриману позицію з цього питання. Навіть, Тоні Блер, найголовніший союзник США, не підтримував позицію Пауелла.

Єдиного позитивного ефекту заява К. Пауелла досягла у згуртуванні американського громадянського суспільства щодо проблеми Дарфуру. Рух "Врятуй Дарфур" став досить популярним в США. До нього увійшло чимало зірок Голлівуду та інших знаменитостей, які використовували словосполучення "геноцид у Дарфурі", вимагаючи від американського уряду активних дій [1]. Однак, ні визнання геноциду в Дарфурі, ні активність американського громадянського суспільства не принесли миру для цієї багатостраждальної частини Судану.

Попри все це, ситуація в Дарфурі сьогодні залишається далекою від вирішення з мільйонами переміщених осіб і, як і раніше, дуже небезпечною для людей, які прагнуть повернутися у свої домівки. Більше того, ще одна жорстока війна виникла в іншій частині Судану – в Південному

Кордофані. Можна припустити, що нинішній радник з правових питань Держдепартаменту, Гарольд Кох (Harold Koh), незабаром буде змушений відповісти на ті ж запитання, що і його попередник В. Тафт [1].

Щоправда, із вищезгаданого можна зробити висновок, що як у випадку з Руандою, так і з Дарфуром, незважаючи на те, що реакція офіційного Вашингтону була зовсім різною, якогось істотного впливу, не кажучи вже про припинення злочинів, на події в обох африканських регіонах вона не мала.

Південний Кордофан – наступний Дарфур?

Остаточне від'єднання Південного Судану та проголошення нової держави 9 липня 2011 р. ще більше загострило статус Південного Кордофану та Бакитного Нілу – спірних територій майбутнє яких залишається предметом переговорів між Суданом та Південним Суданом.

Ситуація в Південному Кордофані та ескалація насилля в Аб'єї загострилися напередодні проголошення незалежності Південного Судану. Все це негативно вплинуло на тривалі переговори між Північчю та Півднем про безліч невирішених питань, найголовнішим з яких є демаркація кордонів, статус Аб'єю, питання громадянства та економіки, особливо, нафти, 80% якої видобувається у Південному Судані, але яка транспортується далі до Порт-Судану в Судані. [6] Напруги додали ще й вибори на пост губернатора в Південному Кордофані, на яких член правлячої партії Національний конгрес Ахмед Харун переміг висуванця Народно-визвольного руху Судану (СПЛМ) Абдель-Азіза Адама Аль-Хільва (Abdel-Aziz Adam Al-Helw).

СПЛМ відхилив результати волевиявлення, що супроводжувалися етнічними чистками та примусовим переселенням людей. Аль-Хельв та його армія домовилися про координацію дій з дарфурськими повстанцями, що вказує на вихід конфлікту за кордони Південного Кордофану. Вони звинуватили урядові війська та офіційний Хартум у проведенні етнічних чисток в державі, а постійний представник США в ООН С'юзан Райс підтримала їх прохання про розслідування справи [6].

Суданська визвольна армія (СЛА) та Рух за справедливість і рівність (ДжЕМ), що діють в Дарфурі, прагнуть налагодити якомога тіснішу співпрацю з СПЛМ на Півночі Судану, а також водночас зберегти співробітництво з ним в Південному Судані та в Уганді, яка стала ключовим місцем перебування для лідерів цих рухів [6].

Події в Південному Кордофані сильно нагадують розвиток конфлікту в Дарфурі. За аналогією, Росія і Китай вже традиційно заблокували спроби США в Раді Безпеки ООН засудити бомбардування Південного Кордофану суданським урядом та інші військові дії в регіоні. Американські дипломати змушені були відкликати заяву через категоричну відмову КНР і РФ вносити в резолюцію згадки про повітряні бомбардування [7]. Обидві країни є союзницями офіційного Хартуму. Китай є найбільшим постачальником зброї та провідним інвестором у нафтову галузь Судану.

Представник місії США Марк Корнбло (Mark Kornblau) пояснив причину відкликання проекту резолюції тим, що "важка гуманітарна ситуація в Південному Кордофані вимагає чіткої та рішучої відповіді з боку Ради Безпеки, а не половинчату заяву" [7]. Франція і Велика Британія підтримали у своїх заявах позицію США. Натомість, уряд Судану запевняє, що це не був напад на цивільне населення.

Загострення відбулося в тому числі й через те, що після проголошення незалежності Південного Судану, офіційний Хартум заходився одразу ж встановлювати повністю підконтрольну центру місцеву владу в Південному Кордофані. Однак, влада наштовхнулася на опір значної частини населення, яке у громадянській війні підтримувало Південь. Зокрема, СПЛМ на Півночі відмовилася роззброїтися і суданський уряд звинуватив бойовиків у організації збройних виступів у Південному Кордофані та намаганні об'єднати зусилля з повстанцями з інших регіонів, щоб кинути виклик державній владі. Очевидно, що під повстанцями з інших регіонів тут маються на увазі збройні угруповання з Дарфуру.

Багато жителів Південного Кордофану боролися на боці Півдня під час більш ніж двадцятилітньої громадянської війни проти Півночі, а також етнічно пов'язані з Півднем. Тисячі солдатів Народно-визвольної армії Судану (СПЛА) походять з гір Нубії, що в Південному Кордофані, жителі якого сповідують іслам, християнство й анімізм.

Аманда Пітт (Amanda Pitt), прес-секретар Управління ООН з координації гуманітарних питань, заявила, що з початку червня по середину серпня 2011 р., принаймні 200 тис. осіб в Південному Кордофані постраждали (змушені були покинути свої будинки, отримали поранення, були вбиті) внаслідок тривалих бойових дій і повітряних бомбардувань [7].

Проводяться обшуки помешкань, влада шукає нубійців, яких підозрюють у збройному спротиві суданським військам, а також затримують всіх симпатиків північного крила СПЛА і християнських священників. Багатьох заарештовують, але існують відомості про страти та масові поховання. Все це відбувається у Південному Кордофані, переважно в Кадуг'лі, столиці провінції. Також зафіксовані напади на церкви, руйнації домівок тощо. Окрім того, влада не допускає спостерігачів ООН в регіон. Незважаючи на те, що нубійці сповідують іслам, вони відмовилися воювати проти Півдня під

час громадянської війни. Існують навіть побоювання, що на умиротворення непокірного Південного Кордофану влада надішле загони джанджавідів, які були чи не головною ударною силою офіційного Хартуму в Дарфурі [8].

Роджер Вінтер (Roger Winter), колишній спеціальний посланник США в Судані та давній активіст у гуманітарних питаннях, на одному із засідань підкомісії Палати представників у справах Африки закликав до негайної військової відповіді проти агресії Судану проти цивільного населення Південного Кордофану [8].

Однак, США не бажають реагувати одноосібно на події в Південному Кордофані, а намагаються діяти через існуючі важелі впливу в ООН, зокрема через миротворчі сили або додаткові заходи РБ. На жаль, сили ООН з підтримання миру змушені дотримуватися мандату невтручання та збереження нейтралітету, тому фактично ніяк не можуть вплинути на ситуацію.

Організація Об'єднаних Націй закликала розслідувати повідомлення про порушення прав людини в Південному Кордофані, які відбувалися з 5 по 30 червня 2011 р. Якщо усі перелічені факти підтвердяться, то ці порушення можна навіть кваліфікувати як злочини проти людяності та військові злочини. У більшості повідомлень про порушення звинувалася армія Судану та її союзники джанджавіди. Водночас, існують дані й про те, що СГЛА замінувала деякі райони Кадуглі. Уряд Судану назвав всі обвинувачення на свою адресу необґрунтованими. [9] Посол Судану в ООН Даффа-Алла Ельхадж Алі Осман (Daffa-Alla Elhag Ali Osman) запевняє, що не існує ніяких доказів масових поховань в Південному Кордофані, незважаючи на існування таких даних у міжнародних неурядових організацій [10].

На наступний день, 17 серпня 2011 р. офіційний Хартум створив власну комісію для оцінки ситуації з правами людини в конфліктному регіоні Південний Кордофан. Міністр юстиції Судану Мухаммед Бушара Доса (Mohamed Bushara Dosa) для збору інформації та фактів, відвідання місць перебування переміщених осіб, опитування їх, а також для зустрічей з органами державної влади й пересіченими громадянами в Південному Кордофані [11].

Гаджу Касим Аль-Саїд, депутат парламенту Судану, звинуватив Південний Судан і Захід у підтримці повстання у Південному Кордофані, щоб створити привід для розгортання військ ООН. За словами депутата, план Абдель-Азіза Аль-Хільва спрямований на розгортання таборів для переміщених осіб у державі, як привід для допуску західних гуманітарних організацій в Південний Кордофан. Більше того, Гаджу Касим Аль-Саїд переконаний, що СГЛМ та Захід зацікавлені у створенні "клона" Дарфуру в Судані, маючи на увазі Південний Кордофан. Проте, пізніше він визнав існування біженців на сході Південного Кордофану і те, що вони потребують термінової підтримки [12]. Всесвітня продовольча програма ООН вже здійснила поставки необхідних товарів для 123 тис. осіб, що потребують допомоги, в Південному Кордофані [7].

Ситуація в Судані залишається нестабільною, мир так і не був досягнутий навіть після того як Південь від'єднався. Проблеми Судану вимагають більш комплексних рішень, ніж певні резолюції, які пропонуються для кожної окремої проблеми, але призводять до збільшення числа ускладнень і неприємностей.

Література

1. Hamilton, Rebecca. Inside Colin Powell's Decision to Declare Genocide in Darfur // The Atlantic. – August 17 – 10, 2011. – Електронний ресурс: http://www.theatlantic.com/international/archive/2011/08/inside-colin-powells-decision-to-declare-genocide-in-darfur/243560/?single_page=true (20.08.2011).
2. Jenocide / Kigali Genocide Memorial and Aegis Trust. – Kigali: Kigali Genocide Memorial, 2004. – 48 р.
3. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948). – Електронний ресурс: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_155 (22.08.2011)
4. Hirsch, John L. The Black Hawk Down Effect // Foreign Policy. – August 12, 2011. – Електронний ресурс: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/08/12/the_black_hawk_down_effect?page=full
5. Information Memorandum #200415443 (Unclassified) // United States Department of State. – June 25, 2004. – 4 р.
6. Sudan: more partition to come? // Al-Ahram Weekly. – Issue No. 1059. – August 4 – 10, 2011. – Електронний ресурс: <http://weekly.ahram.org.eg/2011/1059/re92.htm> (04.08.2011).
7. Russia, China block US-backed Sudan statement // The Star. – August 13, 2011. – Електронний ресурс: <http://thestar.com.my/news/story.asp?file=/2011/8/13/apworld/20110813143707&sec=apworld> (15.08.2011).
8. Shea, Nina. More genocide in Sudan // Baptist Press. – August 11, 2011. – Електронний ресурс: <http://www.sbc Baptist Press.org/> (15.08.2011)

9. El Madany, Sherine. UN urges probe into Sudan "war crime" reports // Reuters. – August 15, 2011. – Электронный ресурс: <http://www.trust.org/alertnet/news/un-urges-probe-into-sudan-war-crime-reports/> (18.08.2011)

10. Sudan says no proof of mass graves in conflict area // Reuters. – August 24, 2011. – Электронный ресурс: <http://www.trust.org/alertnet/news/sudan-says-no-proof-of-mass-graves-in-conflict-area/> (24.08.2011)

11. Sudan promises rights group in S. Kordofan – SUNA // Reuters. – August 16, 2011. – Электронный ресурс: <http://www.trust.org/alertnet/news/sudan-promises-own-rights-group-in-s-kordofan-suna/> (18.08.2011)

12. الحكومة السودانية حالت دون تحول جنوب كردفان لدارفور "2" – مسؤول برلماني ١١ سودان ترييون. - 15 آب (أغسطس)، 2011.